

29279

Rechtsstaat en Rechtsorde

Nr. 1004
Veiligheid

Brief van de staatssecretaris van Justitie en

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 11 december 2025

Een sterke democratische rechtsstaat vormt de basis van onze samenleving en biedt veiligheid en bescherming aan burgers en bedrijven. Toegang tot het recht is essentieel voor een goed functionerende rechtsstaat.

(Juridische) problemen kunnen zich in ieders leven voordoen. Soms lukt het niet om tot een goede oplossing te komen tussen partijen. In zulke gevallen moet de deur naar het recht openstaan, ongeacht iemands achtergrond of financiële situatie, zodat het (juridisch) probleem op een eerlijke en rechtvaardige manier kan worden opgelost. Het is daarom van belang dat iedereen in Nederland een passende en duurzame uitkomst kan vinden voor een juridisch probleem.

Een goede toegang tot het recht stelt burgers, zzp'ers, bedrijven en organisaties (hierna: burgers en bedrijven) in staat om hun rechten te verwezenlijken, goede rechtsbescherming te verkrijgen en een uitkomst te vinden voor een juridisch probleem. Als personen hun rechten niet kunnen verwezenlijken of (juridische) problemen niet kunnen oplossen, kan dit leiden tot onzekerheid, onvrede en onrecht. Deze situaties kunnen mensen belemmeren in hun dagelijkse leven en kunnen leiden tot schade voor de maatschappij. Door de toegang tot het recht te waarborgen en te versterken wordt het rechtssysteem versterkt. Dit kan ook bijdragen aan het vertrouwen van burgers in de overheid.

Missie en visie toegang tot het recht

Een goed functionerende democratische rechtsstaat vraagt om een rechtsbestel dat betrouwbaar, toekomstbestendig en toegankelijk is voor iedereen. De missie en visie voor de versterking van de toegang tot het recht is op 13 december 2024 door de toenmalig staatssecretaris Rechtsbescherming met uw Kamer gedeeld.¹ Als

¹ *Kamerstukken II 2024/25, 29279, nr. 920.*

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid heb ik mij deze missie en visie eigen gemaakt.

Deze missie luidt: "Samen de toegang tot het recht borgen en versterken. De

rechtzoekende staat hierbij centraal." Voor mij betekent dit dat de deur van het recht voor iedereen moet openstaan. Met deze mensgerichte benadering stellen we het rechtsbestel daadwerkelijk ten dienste van de rechtzoekende. Mensen moeten hun (juridische) problemen op een zo eenvoudig, begrijpelijk en duurzaam mogelijke manier kunnen oplossen. Ik heb vanuit mijn rol de verantwoordelijkheid om een juridische infrastructuur te bieden die dit mogelijk maakt. Hierbij werk ik, samen met alle betrokken beroepsgroepen, (lokale) overheden en organisaties die een essentiële en eigen rol spelen in het rechtsbestel.

Deze missie stoelt op de visie dat "iedereen in Nederland een passende en duurzame uitkomst kan vinden voor een (juridisch) probleem." Waar mogelijk worden problemen voorkomen of in een vroeg stadium opgelost. Veel mensen zijn al geholpen met begrijpelijke informatie, deskundig advies of bemiddeling. Het is daarbij van belang dat er begrijpelijke en betrouwbare informatie beschikbaar is en dat deskundig advies of ondersteuning, van bijvoorbeeld het Juridisch Loket, Rechtswinkels, (sociale) advocaten, Sociaal Raadslieden, mediators, rechtsbijstandsverzekeraars of consumentenorganisaties, toegankelijk is. Wanneer partijen er onderling niet uitkomen, dan moeten zij kunnen rekenen op een beslissing door een onafhankelijke, neutrale instantie. Dit kan een gang naar de rechter zijn of alternatieve vormen van geschiloplossing. Bij voorkeur op een laagdrempelige en snelle manier. Ook moeten er voldoende mogelijkheden zijn tot vertegenwoordiging, mede om evenwicht te kunnen bieden tegen een sterkere of machtige tegenpartij. Essentieel daarbij is dat oplossingen zoveel mogelijk definitief en duurzaam zijn, zodat mensen weten waar ze aan toe zijn en weer verder kunnen.

De kernwaarden die hierbij horen, zijn toegankelijkheid en kwaliteit. Toegankelijkheid betekent voor mij dat het recht betaalbaar, zichtbaar, beschikbaar, nabij en begrijpelijk is. Tegelijkertijd moeten de kwaliteit van de geboden dienstverlening en de beschikbare oplossingsrichtingen op orde zijn. Dit vraagt om deskundige, vakbekwame dienstverleners die het juridisch vraagstuk of de

problematiek snel en integraal adresseren ten behoeve van een bestendige uitkomst.

Deze missie en visie vormen mijn vertrekpunt bij de toelichting op alle relevante ontwikkelingen voor de toegang tot het recht. De diverse elementen waar ik in de voortgangsbijlage bij deze brief uitgebreid op inga, stip ik hieronder kort aan.

Opgave versterking toegang tot het recht

Een versterking van de toegang tot het recht draagt, naast aan de versterking van het rechtssysteem en het vertrouwen van burgers in de overheid, bij aan rechtszekerheid en betrokkenheid van burgers bij de samenleving. Burgers en bedrijven moeten erop kunnen vertrouwen dat hun rechten beschermd worden en dat zij hun problemen op een eerlijke en effectieve manier kunnen oplossen. Om dit te realiseren werken we nauw samen met beroepsgroepen, (lokale) overheden en maatschappelijke organisaties. De rechtzoekende staat daarbij steeds centraal. De inzet voor de versterking van de toegang tot het recht is georganiseerd langs drie pijlers:

- 1) objectieve (betrouwbare) informatie over rechten en plichten;
- 2) advies en ondersteuning – waaronder rechtshulp en gesubsidieerde rechtsbijstand – bij het uitoefenen van rechten en het oplossen van geschillen;
- 3) de mogelijkheid om een beslissing te verkrijgen van een neutrale instantie.

Pijler 1: Informatie

Toegang tot het recht begint bij begrijpelijke en betrouwbare informatie. Burgers en bedrijven moeten in geval van geschillen en problemen kunnen nagaan wat er precies is gebeurd, welke regels van toepassing zijn, welke oplossingen denkbaar zijn en waar zij terecht kunnen voor advies of ondersteuning. Op basis van deze informatie kunnen zij bepalen welke route het beste past bij hun situatie. Daarom wordt onder andere geïnvesteerd in goede overheidsinformatie en het publiceren van rechterlijke uitspraken.

Pijler 2: Advies en ondersteuning

Burgers en bedrijven moeten de ondersteuning kunnen krijgen die nodig is om hun rechten te verwezenlijken en geschillen op te lossen. Dit kan variëren van praktische handvatten om zelf met de andere partij in gesprek te gaan (zoals onderzocht wordt in de pilot

voor Recht) tot gespecialiseerde ondersteuning bij specifieke situaties of voor mensen met een beperking (zoals bij Schulden, Curatele, Bewindvoering en Mentorschap).

Pijler 3: Beslissing van een neutrale instantie

Wanneer partijen er onderling niet uitkomen, moet een neutrale en deskundige instantie tijdig kunnen oordelen in een eenvoudige en laagdrempelige procedure. De Rechtspraak vervult hierin een belangrijke rol. Binnen de Rechtspraak wordt gewerkt aan verschillende verbeteringen, zoals in de familie- en jeugdrechtspraak, maatschappelijk effectieve rechtspraak, tolken en vertalers, vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht en videoconferentie. Daarnaast worden alternatieve vormen van geschilbeslechting versterkt. De Kamer wordt hierover nader geïnformeerd in de voortgangsbrief buitengerechtelijke geschilbeslechting die begin volgend jaar wordt verzonden. Tot slot bied ik uw Kamer de tussenevaluatie aan van de wet Netherlands Commercial Court, vergezeld van een beleidsreactie. Beide documenten treft u aan bij de voortgangsbijlage bij deze brief.

Incidentele middelen

In de voortgangsbrief van 13 december 2024 is aangekondigd dat er eenmalig extra middelen voor de versterking van de toegang tot het recht zijn gereserveerd.² Voor 2025 gaat het om € 3,4 mln. en voor 2026 om € 2,1 mln. Met deze middelen wil ik initiatieven ondersteunen die bijdragen aan een beter functionerend en toegankelijk rechtsbestel.

De afgelopen periode is met professionals en partijen die een rol hebben in de aanpak versterking toegang tot het recht bezien hoe deze middelen het beste kunnen worden ingezet om de toegang tot het recht met dit beschikbare budget zo optimaal mogelijk te kunnen versterken. In 2025 is voor een aantal projecten inmiddels subsidies verleend. Deze worden in de voortgangsbijlage bij deze brief kort toegelicht langs de eerdergenoemde pijlers en kernwaarden. In 2026 zullen, binnen het kader van de incidentele middelen, tevens subsidies worden verleend. De voorstellen die hiervoor zijn ontvangen, worden momenteel beoordeeld.

Programma vernieuwing stelsel van rechtsbijstand

² *Kamerstukken II 2024/25, 29279, nr. 920.*

Een belangrijk onderdeel van de versterking van de toegang tot het recht is de vernieuwing van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Het hiervoor opgerichte programma is in 2018 van start gegaan en eindigt eind dit jaar. Onder de vlag van het programma is er in de afgelopen jaren veel bereikt.

Ik noem onder andere de verbetering van de website van het Juridisch Loket door het begrijpelijker maken qua taal en de uitbreiding met bijvoorbeeld voorbeeldbrieven. Deze website is voor iedereen in Nederland toegankelijk. Daarnaast is de eerstelijns rechtshulp versterkt en verbeterd en meer gericht op het oplossen van het probleem. Het Juridisch Loket heeft zijn dienstverlening verbreed en helpt meer rechtzoekenden dan ooit met advies, hulp en ondersteuning. Sinds 2023 kunnen rechtzoekenden gratis bellen naar het Juridisch Loket. Arbeidsmigranten kunnen nu ook voor hulp op maat terecht bij het Juridisch Loket.

Ook op Caribisch Nederland is ingezet op de verbetering van de toegang tot het recht met de oprichting van een stichting die rechtzoekenden daar gaat helpen bij juridische problemen en problemen met gelijke behandeling.

Verder is het besef dat we rechtzoekenden alleen goed kunnen helpen als er ook aansluiting is met het sociaal domein inmiddels gemeengoed.

De verbindingen die zijn gelegd met de VNG, Divosa, gemeenten, sociaal raadslieden, sociale wijkteams, bibliotheken en nog veel meer organisaties en initiatieven op lokaal niveau hebben daaraan bijgedragen.

Ook is, mede ingegeven door de toeslagenaffaire, de kijk op zelfredzaamheid van burgers veranderd. De Raad voor Rechtsbijstand heeft daarom in 2021 de Regeling Adviestoevoeging Zelfredzaamheid in het leven geroepen, op grond waarvan minder zelfredzame rechtzoekenden meer in aanmerking komen voor gesubsidieerde rechtsbijstand.

Wat de vergoedingen voor rechtsbijstandverleners betreft is per 1 januari 2022 €154 miljoen aan extra middelen vrijgemaakt om deze conform de aanbevelingen van de commissie-Van der Meer I te verbeteren.³ Daarop volgend is door het kabinet in het afgelopen jaar besloten om ter opvolging van de aanbevelingen van de

³ Kamerstukken II 2021/22, 31753, nr. 248.

commissie-Van der Meer II de vergoedingen in 2026 verder te verbeteren.⁴

Tot slot is het is niet vanzelfsprekend gebleken dat er voldoende sociaal advocaten zijn om de vraag naar hulp in te vullen. In samenwerking met de NOvA, de VSAN en de Raad voor Rechtsbijstand zijn er daarom concrete plannen gemaakt, voor de korte én de lange termijn, om iets te doen aan het dalende aanbod van sociaal advocaten.

Als sluitstuk van het programma wordt een wetsvoorstel, tot aanpassing van de Wet op de rechtsbijstand, in consultatie gebracht. Hierin worden onder andere de aparte positionering, verzelfstandiging en taken van het Juridisch Loket, de inning van de eigen bijdrage door de Raad voor Rechtsbijstand en de aanpassing van het zelfredzaamheidscriterium geregeld. Momenteel wordt samen met de betrokken partijen aan dit wetsvoorstel gewerkt.

Het einde van het programma betekent niet dat het werk af is. De inzet op belangrijke onderdelen zoals de versterking van de sociale advocatuur, de vormgeving van het landelijk dekkend netwerk sociaaljuridische dienstverlening, de versterking van de samenwerking tussen het sociaal en juridisch domein en het meer oplossen in de eerste lijn, gaat ook na dit jaar onverkort door. In de voortgangsbijlage bij deze brief wordt u meegenomen in de voortgang op deze en andere onderdelen van het programma.

Onderzoeken en internationale ontwikkelingen

Onderzoeken

Onderzoek is essentieel om inzicht te krijgen in de werking van maatregelen, wat de werking van maatregelen op langere termijn is en in welke mate ze bijdragen aan de daadwerkelijke versterking van de toegang tot het recht. Voorbeelden hiervan zijn:

- Het Kenniscentrum stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand onderzoekt samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek

⁴ In de voorjaarsnota 2026 is hiervoor vanaf 2027 structureel € 30 miljoen aan extra middelen uitgetrokken. De aanbevelingen worden met inzet van incidentele middelen vanaf 2026 al ingevoerd.

mogelijke kwetsbaarheid van mensen met lagere middeninkomens in de toegang tot rechtsbijstand.

- Het WODC rondt momenteel de periodieke Geschilbeslechtingsdelta over de periode 2019 - 2024 af.
- Het WODC heeft een verdiepende studie gestart naar aanleiding van de Geschilbeslechtingsdelta 2019 naar de overwegingen en afwegingen van burgers bij het aanpakken van hun juridische problemen. Hierbij wordt ook gekeken naar de positie van kleine ondernemers en zzp'ers.

Internationale trajecten

Op Europees en internationaal niveau lopen er ook diverse trajecten die bijdragen aan de versterking van toegang tot het recht. Binnen de EU zijn diverse verordeningen vastgesteld die zien op de digitalisering van de grensoverschrijdende justitiële samenwerking en de toegang tot de rechter. In 2025 is een programma ingericht met de benodigde samenwerkingsstructuur voor een succesvolle nationale implementatie. Daarnaast neemt Nederland deel aan een meerlandenproject van de OESO gericht op het verbeteren van de toegang tot het recht en het bevorderen van een mensgerichte benadering binnen rechtssystemen.

Slot

De stappen die we zetten om informatievoorziening te verbeteren, advies en ondersteuning te versterken en de toegang tot een onafhankelijke beslissing te waarborgen, brengen ons dichterbij een rechtsbestel dat beter werkt voor alle burgers en bedrijven. Tegelijkertijd blijft het noodzakelijk om verder te werken aan een toekomstbestendig en lerend stelsel van rechtsbijstand, zowel in Europees Nederland als in Caribisch Nederland (BES). Zo staat de komende periode in het teken van het wetsvoorstel tot aanpassing van de Wet op de rechtsbijstand.

Door de toegang tot het recht te versterken beogen we mensen meer bij de samenleving te betrekken. Dit moet bijdragen aan meer vertrouwen in de rechtsstaat en een beter ondernemings- en investeringsklimaat. Daar wil ik samen met alle betrokken beroepsgroepen, overheden en organisaties hard aan blijven werken.

De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,
A.C.L. Rutte